

VARHAISKASVATUKSEN YDINTÄ ETSIMÄSSÄ

ANNELI NIIKKO

YLIOPISTOJEN TUTKINTORAKENTEET MUUTOKSESSA | YDINAINES VARHAISKASVATUKSESSA |
VARHAISKASVATUKSEN YDINAINESKYSelyn TOTEUTTAMINEN | KYSelyn TULOKSIA |
TULEVAISUUDEN ENNAKOINTIA | LÄHTEET

YLIOPISTOJEN TUTKINTORAKENTEET MUUTOKSESSA

Koulutus on vahvasti sidoksissa yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Jou-
dumme entistä enemmän kosketuksiin myös kansainvälisyyteen liittyvien asioi-
den kanssa. Monet muutkin tekijät tulevat lähivuosina aiheuttamaan muutoksia
kasvatus- ja koulutussysteemeissä. Siirrymme kansallisista tutkinto- ja koulutus-
järjestelmistä kohti kansainvälisiä järjestelmiä ja eurooppalaisia ratkaisuja. Tästä
ovat esimerkkinä käynnissä olevat tutkintorakenneuudistukset.

Uudistaminen aloitettiin kaikissa maamme yliopistoissa keväällä 2003, ja se
merkitsee siirtymistä kaksiportaiseen tutkintomalliin ja ECTS (*European Credit
Transfer System*) -opintosuoritusten siirto- ja mitoitussjärjestelmään (González &
Wagenaar 2003). Tutkintorakenneuudistuksen taustalla on pyrkimys yhtenäistää
eurooppalaista yliopisto-opetusta, lisätä opiskelijoiden kansallista ja kansainvä-
listä liikkuvuutta, nostaa opetuksen laatua, kehittää opetuksen laadunarviointia
sekä ottaa huomioon työelämän vaatimukset.

Kasvatustieteen, varhaiskasvatus mukaan lukien, tutkintorakenteen toteutta-
mista varten on perustettu vuosille 2003–2006 valtakunnallinen opettajankoulu-
tuksen ja kasvatustieteiden tutkintojen kehittämisprojekti Vokke, jonka tarkoi-
tuksena on edistää yliopistojen antaman opettajankoulutuksen ja kasvatustieteis-
sä suoritettavien tutkintojen kehittämistä ja kehittämiskokeiluista saatujen koke-
musten vaihtoa sekä tuottaa tietoa kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpa-
noa varten. Toimintaa johtaa Vokke-neuvottelukunta, jonka jäsenet edustavat
eri yliopistojen kasvatustieteellisiä tiedekuntia. Neuvottelukunnan tueksi on pe-
rustettu jaoksia, joista varhaiskasvatuksen jaos on yksi. Jaosten tehtävä on ke-
hittää tutkintoja omalla koulutusallallaan ja määritellä oman alansa ydinainesta.
(Vokke 2003.)

Varhaiskasvatuksen jaos aloitti työskentelynsä elokuussa 2003, ja siihen kuu-
luu jäseniä kasvatustieteiden tiedekuntien lastentarhanopettajankoulutuksen ja
varhaiskasvatuksen maisterin koulutuksen koulutusyksiköistä, myös Pietarsaa-
ren ruotsinkielisestä koulutusyksiköstä. Varhaiskasvatuksen jaoksen tehtävänä
on edistää varhaiskasvatuksen tutkintorakenneuudistusta ja valmistella laaja-
pohjaisesti varhaiskasvatuksen ydinainesanalyysejä opetussuunnitelman laatimi-
sen tueksi. (Varhaiskasvatuksen jaoksen pöytäkirja 21.08.2003; Vokke 2003.)

YDINAINES VARHAISKASVATUKSESSA

Yliopistokoulutuksessa opiskelijoille tulisi antaa vahva tiedollinen ja taidollinen pohja, joka on välttämätön uuden omaksumiselle (Karjalainen 1999). Tutkinnon tulisi kattaa useita mahdollisia työtehtäviä, jotta koulutettava voisi siirtyä helposti alalta toiselle. Nämä pyrkimykset edellyttävät laaja-alaisen tutkinnon ja opetussuunnitelman perusteita (Karjalainen, Lapinlampi, Jaakkola & Alha 2003). Jotta koulutus opetussuunnitelmineen turvaisi alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon muodostaman tieteellisen jatkumon, olisi kiinnitettävä erityistä huomiota tutkintojen ydinaineuksen määrittelyyn. Ydinaines tarkoittaa tässä varhaiskasvatuksen tutkinnon ytimen määrittelyä ja tarkastelua suhteessa koulutuksen tuottamaan osaamiseen.

Tässä kirjoituksessa keskitytään varhaiskasvatuksen ydinaineuksen määrittelyyn varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen viralliset asiakirjat (Stakes 2003; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2002) määrittävät varhaiskasvatuksen pienten lasten elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista ja tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteiskunnan järjestämä ja valvoma varhaiskasvatus (Laki lasten päivähoitosta 36/1973, 304/1983) käsittää hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden. Lähtökohtana on kasvatustieteeseen, erityisesti varhaiskasvatukseen, ja laaja-alaiseen, monitieteiseen tietoon ja tutkimukseen sekä varhaiskasvatuksen menetelmien tuntemiseen perustuva kokonaisvaltainen näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta.

VARHAISKASVATUKSEN YDINAINESKYSÉLYN TOTEUTTAMINEN

Yliopistotasoisista varhaiskasvatuksen kandidaatin ja maisterin koulutusta järjestetään Suomessa kuudessa yliopistossa. Kandidaatin ja maisterin koulutus antaa kelpoisuuden lastentarhanopettajan ja esiopettajan tehtäviin sekä muihin alan tehtäviin, joihin vaaditaan alempi tai ylempi korkeakoulututkinto. Lasten päivähoiton henkilöstön kelpoisuusehdoista (Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista 804/1992) ja kuusivuotiaiden lasten esiopetuksen henkilöstön kelpoisuusehdoista on säädetty asianomaisissa asetuksissa (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998, 327/2000).

Loppuvuodesta 2003 julkaistiin varhaiskasvatuksen ydinosaamista koskeva selvitystyö (OAJ 2003), jonka tavoitteena oli arvioida kasvatustieteen kandidaatin ja sosionomien (AMK) valmiuksia varhaiskasvatuksen tehtäviin. Arviointi perustui opetussuunnitelmien sisältöjen analyysiin. Selvityksen mukaan ydinosaaminen muodostui hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta, yhteistyöstä vanhempien kanssa sekä lasten erityisen tuen tarpeen ja eri kulttuurien huomioon ottamisesta. Varhaiskasvatusta tukeva osaaminen muodostui yhteiskunnallisesta tietoudesta, perhetyöstä, lastensuojelusta ja johtajuudesta, kehittämisestä ja laa-

dunvarmistuksesta. Varhaiskasvatuksen ydinosaamisalueet kattoivat kokonaisuudesta 84 % ja varhaiskasvatusta tukeva osaamisalue 16 %.

Varhaiskasvatuksen jaoksessa päätettiin lokakuussa 2003 tehdä varhaiskasvatuksen ydinaineksesta kysely varhaiskasvatuksen koulutusyksiköiden opettajille. Tavoitteeksi asetettiin selvittää varhaiskasvatusten koulutusyksiköiden opettajien käsityksiä varhaiskasvatuksen lähitulevaisuuden tehtäväalueista, varhaiskasvatuksen koulutuksen tuottamasta asiantuntemuksesta, varhaiskasvatuksen suhteesta kasvatustieteeseen sekä varhaiskasvatuksen kandidaatti- ja maisterikoulutuksen keskeisimmistä ydinsisällöistä ja opettajien oman opetusalueen ydinaineksesta.

Opettajien ennalta arvioima kyselylomake lähetettiin marraskuun lopulla 2003 verkkokyselynä eri koulutusyksiköihin. Vastausajan lyhydestä huolimatta kyselylomakkeita palautti yhteensä 30 opettajaa. Vastaukset analysoitiin sisällönanalyttisesti (Tuomi & Sarjajärvi 2002). Koodausluokkien ja -järjestelmän rakentamisessa hyödynnettiin alan teoreettista tietämystä sekä Karilan ja Nummenmaan (2001) määrittelemiä päiväkotityön keskeisiä osaamis- ja ydinosaamisalueita. Vastaaajien määrä vaihteli kysymyksittäin 22:sta 31:een, ja vastaukset painottuivat enemmän varhaiskasvatuksen kandidaatin kuin maisterin koulutukseen. Tulosten tarkastelussa huomio kohdistuu opettajien käsityksiin yleensä, ei yksittäisen opettajan tai koulutusyksikön näkemyksiin.

KYSELYN TULOKSIA

VARHAISKASVATUKSEN LÄHITULEVAISUUDEN TYÖ

Opettajilta kysyttiin käsityksiä varhaiskasvatuksen lähitulevaisuuden työstä. Vastaajat kertoivat varhaiskasvatuksen kandidaattien työskentelevän lähitulevaisuudessa hyvin suuressa määrin päivähoidossa ja varsinkin päiväkodissa lastentarhanopettajan ja kasvattajan tehtävissä, alle 3-vuotiaiden lasten parissa ja esiopetuksen piirissä. Osan valmistuneista ajateltiin työskentelevän päiväkodin johtajina ja koulun puolella esiopetuksessa. Yksittäisiä mainintoja oli yksityisestä päivähoidosta, lasten ja nuorten kulttuurialasta, monikulttuurisuudesta, koulutus- ja suunnittelutehtävistä, erityislasten parissa työskentelestä ja kansainvälisyystehtävistä.

Valmistuneiden varhaiskasvatuksen maistereiden katsottiin sijoittuvan päiväkotien johtajiksi, esiopettajiksi ja käytännön työntekijöiksi päiväkoteihin sekä koulun puolelle alkupetukseen ja erityisopettajiksi. Joidenkin varhaiskasvatuksen maistereiden ajateltiin toimivan kasvatus-, koulutus- ja asiantuntijatehtävissä sekä päivähoidossa että koulussa. Esille tuotiin myös sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä olevat erilaiset suunnittelu-, kehittämis-, hallinto- ja johtotehtävät tai muut vastaavat asiantuntijatehtävät. Vain hyvin pienen osan maistereista katsottiin sijoittuvan tutkimustyöhön.

VARHAISKASVATUKSEN KOULUTUKSEN TUOTTAMA ASiantuntemus

Varhaiskasvatuksen opettajia pyydettiin kuvaamaan varhaiskasvatuksen koulutuksen tuottamaa asiantuntemusta. Opettajien näkemyksen mukaan varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksen tulisi tuottaa kehityspsykologiaan, oppimispsykologiaan, filosofiaan, erityispedagogiikkaan, sosiologiaan ja kasvatustieteen perustuvaa asiantuntemusta.

Koulutuksen tulisi tuottaa *lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen* liittyvää asiantuntemusta. Asiantuntemukseen sisältyy mainittujen asioiden lainalaisuuksien ymmärtäminen. Kasvattajan tulee ottaa huomioon myös tiedolliset ja kulttuuriset tarpeet. Asiantuntemukseen katsottiin kuuluvan kasvattajan kyky havainnoida lapsen kehitystä ja tarpeita sekä tunnistaa lapsen kasvun ja kehityksen keskinäisiä suhteita.

Koulutuksen tulisi tuottaa *pedagogiikan, suunnittelun, sisältöalueiden ja menetelmien* asiantuntemusta. Pedagogiikasta nousivat esille pedagoginen asiantuntemus ja osaaminen, pedagogisen toiminnan toteutus sekä leikki- ja lapsilähtöinen pedagogiikka. Suunnittelu merkitsi ikäkaudelle sopivan toiminnan suunnittelua, esi- ja alkuopetuksen suunnitelmien integrointia sekä varhaiskasvatuksen suunnittelua. Sisältöalueet koostuivat taito-, taide- ja ilmaisukasvatuksesta, tiedonaloista, aihealueiden integroinnista, varhaiskasvatuksen sisällöistä, monikulttuurisuudesta ja virikkeistä. Menetelmät koskivat vuorovaikutustaitoja lasten kanssa toimittaessa, pienten lasten yksilö- ja ryhmäohjaamisen valmiuksia sekä erilaisten menetelmien käyttöä. Yksi vastaajista kiinnitti huomiota tieto- ja viestintäteknologisten taitojen hallintaan.

Koulutuksen tulisi tuottaa myös *perheeseen* liittyvää asiantuntemusta. Vastajat painottivat perheen kanssa työskentelyä ja yhteistyötä. Kasvattajan työhön kuuluu perheen kasvatustyön tukeminen ja vanhempien keskinäisten verkostojen edistäminen. Kasvattajan työn kohteena on koko perhe, ja se edellyttää erilaisten perheiden elämään perehtymistä ja perhetyön asiantuntemusta.

Koulutuksen tulisi kiinnittää huomiota *opettajana kehittymiseen*. Jo koulutuksessa lastentarhanopettajan tulee saada pohja uudistavalle reflektiiviselle ajattelulle. Hän tarvitsee monipuolista tietojen ja taitojen yhdistelmää; hänen tulee kehittää omaa käyttöteoriaansa ja syventää oppimiaan asioita. Lastentarhanopettajana toimimiseen kuuluu tavoitetietoisuus ja toisaalta idearikkaus ja luovuus.

Opettajat toivat esille *yhteistyön ja tiimityöskentelyn*, joihin liittyvää asiantuntemusta koulutuksen tulisi tuottaa. Lastentarhanopettajalla tulee olla yhteistyötaitoja, jotta hän kykenee toimimaan työyhteisössä ja eri asiantuntijoiden kanssa. Hänellä tulee olla taito ohjata muuta henkilökuntaa. Tähän kuuluvat työnohjohtotaidot ja työyhteisön kehittäminen. Lastentarhanopettajalta edellytetään kykyä tiimityöskentelyyn, kykyä vetää tiimejä sekä toimia moniammatillisessa työyhteisössä.

Opettajat viittasivat *erityiskasvatukseen*. Lastentarhanopettajan asiantunte-

mukseen kuuluu taito tunnistaa ne seikat lapsen kehityksessä, joihin on puuttava jo varhain. Lastentarhanopettajalla tulee olla erityispedagogista osaamista. Hänen tulee tietää yleiset interventiomahdollisuudet ja erityistarpeiden ohjausjärjestelmät. Lastentarhanopettajan tulee pyrkiä ennaltaehkäisemään lapsen varhaista syrjäytymistä ja henkistä pahoinvointia.

Eräiden opettajien näkemysten mukaan koulutuksen tulisi tuottaa *tutkimusosaamista, yhteiskunnallista tietämystä ja käytännön osaamista*. Tutkimusosaamisesta todettiin, että koulutuksen tulisi kehittää tutkimustietämystä ja tieteellistä ajattelua. Yhteiskunnallinen tietämys käsitti yhteiskunnan tuntemuksen ja lapsen asioiden näkemisen yhteiskunnallisessa kontekstissa. Käytännön asiantuntemus merkitsi teorian ja käytännön hallintaa.

Hyvin monet opettajista olivat sitä mieltä, että varhaiskasvatuksen maisterin koulutuksessa teoreettista tietämystä tulisi tarkastella kehityspsykologisesta, oppimispsykologisesta, erityispedagogisesta ja sosiologisesta näkökulmasta. Maisterin koulutuksessa tulisi *syventää asiantuntemusta* lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen alueilla. Asiantuntemuksen syventämistä tulisi tapahtua sisältöalueiden integroinnissa, ilmaisu- ja kuvataiteissa sekä vuorovaikutustaidoissa. Koulutuksessa tulisi syventää eri kulttuureista tulevien perheiden kohtaamisen asiantuntemusta.

Useiden opettajien käsityksissä tuli esille *tutkimus*. Koulutuksen tulisi tuottaa vahvaa tutkimuksellista osaamista, tutkimuksen asiantuntemusta ja tekemistä sekä lapsitutkimukseen liittyvää asiantuntemusta. Koulutuksen tulisi luoda edellytyksiä jatkokoulutukseen.

Opettajat toivat esille *johtamisen*. Maisterin koulutuksen tulisi tuottaa asiantuntemusta pedagogisessa johtamisessa, johtamistaidossa ja johtamistehtävissä. Huomio suunnattiin myös *kehittämiseen*. Koulutuksen tulisi tuottaa sellaista asiantuntemusta, joka tarjoaisi maistereille mahdollisuuksia toimia pedagogisen ohjauksen kehittäjinä, työyhteisön sisällöllisinä kehittäjinä sekä kotikasvatuksen ja päiväkotikasvatuksen tai varhaiskasvatuksen kehittäjinä ja asiantuntijoina.

Maisterikoulutuksessa tulisi tuottaa sellaista asiantuntemusta, että koulutettavilla olisi edellytyksiä ja *valmiuksia toimia yhteiskunnassa* ja että he omaisivat taitoa vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin ja ymmärtäisivät lapsuutta yhteiskunnallisessa kontekstissa. Yksittäisistä osaamisalueista mainittiin *suunnittelutehtävät*, erityislasten ja -ryhmien kanssa toimiminen ja *kansainvälisyysasiat*.

VARHAISKASVATUKSEN KESKEISET OMINAISPIIRTEET

Opettajia pyydettiin kertomaan varhaiskasvatuksesta suhteessa kasvatustieteen. Vastauksista voitiin erottaa yhdistävät ja erottavat piirteet. *Yhteisinä piirteinä* nähtiin monitieteisyys, soveltavuus sekä yhteinen perusta, joka tarkoitti lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisympäristöjen luomista, tutkimustoimintaa, teorian kehittelyä, peruskäsitteitä, pedagogista työtä ja ihmisen filosofiaa.

Opettajien näkemyksissä varhaiskasvatukselle *ominaisista piirteistä* eniten

huomiota kohdistui lapsuuteen, lapsen ikään ja kehitykseen sekä pedagogiikkaan. Pienten lasten hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen todettiin olevan keskeistä.

Varhaiskasvatukselle on ominaista keskittyminen *lapsen näkökulmaan*. Lapsen minuuden perusta luodaan varhaisvuosina, jolloin oppiminen on nopeinta ja ympäristön vaikutukset suurimmillaan. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä enemmän hän tarvitsee aikuista hyvän elämän puolustajaksi. Varhaiskasvatuksessa aikuisen tulee nähdä pienen lapsen tarpeet sekä lapsen tapa oppia, toimia ja leikkiä.

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan tulee tuntea *kokonaisvaltaisesti* lapsen kehitys ja kasvatusta. Varhaiskasvatusta edellyttää kokonaisnäkemystä lapsesta yksilönä sekä perheen ja vertaisryhmän jäsenenä. Varhaiskasvatuksessa asioita lähestytään kokonaisvaltaisesti pienen ihmisen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsi sitoutuu kokonaisvaltaisemmin aikuiseen, mikä edellyttää kasvattajalta emotionaalisesti aktiivista ja henkilökohtaista vastuuta lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatukseen kuuluu lapsen *iän ja kehityksen* erityisluonteen huomiointi. Opettajat totesivat, että varhaiskasvatusta on ikäsidonnaista. Varhaiskasvatuksessa on kyse ajasta ennen kouluikää tai koulua edeltävästä ikävaiheesta ja sen saumakohtaisesta. Varhaiskasvatukselle on ominaista, että kasvattajan tulee tunnistaa lapsen kehitysvaiheet ikäkausittain. Varhaiskasvatuksessa lapsen kehityksen edellytyksenä on tiivis vuorovaikutus läheisten ihmisten kanssa.

Varhaiskasvatuksella on *oma pedagogiikkaansa*, jolle on ominaista mm. leikki ja luovuus, työtehtävät ja perustoiminnot. Toiminta on monitahoista ja -muotoista. Varhaiskasvatuksella on vahva suhde käytäntöön, ja teoreettiset ideat tuotetaan käytännössä.

Varhaiskasvatukselle on ominaista myös julkisen ja privaatin rajapinnalle sijoittuva toiminta, mutta sitä toteutetaan julkisen päivähoitojärjestelmän kehityksessä ja sille ominaisten kulttuuritehtävien piirissä. Varhaiskasvatusta liittyy siihen yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen toimintaan, jolla pyritään vaikuttamaan pienen lapsen kasvuolosuhteisiin.

VARHAISKASVATUKSEN KOULUTUKSEN KESKEISIMPIÄ YDINSISÄLTÖJÄ

Opettajia pyydettiin tarkastelemaan varhaiskasvatuksen kandidaatin ja maisterin koulutuksen keskeisimpiä ydinsisältöjä. Varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksen keskeisimmistä ydinsisällöistä tuli esille tiedepohja, jonka tulisi muodostua kehitys- ja oppimispsykologiasta, kasvatustieteestä ja kasvatustieteellisestä ajattelusta, sosiologiasta ja yhteiskunta- ja sosiaalityteistä sekä sosiaalityöstä. Lapsen kasvun ja kehityksen ydinsisältöjen tulisi muodostua lapsen kasvun, kehityksen, ajattelun ja oppimisen lainalaisuuksien tuntemisesta, ihmis- ja lapsituntemuksesta sekä kasvua ja oppimista tukevien oppimisympäristöjen tarkastelusta.

Pedagogiikan ydinsisältöjen tulisi rakentua varhaiskasvatuksen pedagogiikasta ja didaktiikasta, varhaiskasvatuksen historiasta ja vaihtoehtopedagogiikoista. Sisältöalueiden ydinsisältöjen tulisi koostua taide- ja taitoaineista, perushoidosta ja monikulttuurisuudesta. Menetelmien keskeisimpiä ydinsisältöjä olisivat lasten välinen ja lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus, havainnointi, suunnittelu, leikki, opettaminen sekä lasten ohjaamisen menetelmät.

Tiimi- ja yhteistyön ydinsisältöihin tulisi sisällyttää verkostotyö, kommunikaatio ja yhteistyökysymykset työyhteisössä. Perhettä koskevista ydinsisällöistä mainittiin perhetyön perusteet, yhteistyö ja työskentely perheen kanssa sekä perhe yhteiskunnallisena instituutiona. Erityiskasvatuksen ydinsisältöihin katsottiin kuuluviksi erityispäivähoitoa ja erityispedagogiikkaa. Yhteiskuntaa ja kulttuuria sisältävät ydinsisällöt koskivat varhaiskasvatuksen ja yhteiskunnan välisiä kytkentöjä, hallinnon ja yhteiskunnan tuntemusta sekä yhteiskunnan palveluja ja tukirakenteita.

Varhaiskasvatuksen maisterin koulutuksen keskeisimmät ydinsisällöt koostuivat paljolti samoista ydinsisällöistä, joita on varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksessa. Maisterin koulutukseen sisällytettiin omina ydinsisältöinä johtaminen, kehittäminen ja erikoistuminen. Johtamisen ja kehittämisen ydinsisältöjä oli johtamiseen ja hallintoon perehtyminen. Erikoistumisessa ydinsisältöjä olivat sisällöllinen erikoistuminen ja paneutuminen johonkin pedagogiseen aiheeseen tarkemmin.

Varhaiskasvatuksen maisterin koulutuksen keskeisimpien ydinsisältöjen tiedepohjan tulisi olla sama kuin varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksessa, mutta syvemmällä tasolla. Ydinsisältöjä kohdistettiin tutkimukseen ja erilaisiin oppimisympäristöihin. Tutkimuksen ydinsisällöistä tulivat esille varhaiskasvatuksen tutkimus, tieteellinen orientaatio ja tutkijana toimimista koskevat sisällöt. Mainintoja ei ollut erityiskasvatuksesta, harjoittelusta ja koulutettavan omasta kehittymisestä.

VARHAISKASVATUKSEN ASiantuntemus ja ydinsisällöt metatasolla

Tuloksia tarkasteltiin metatasolla kiinnittäen huomiota koulutuksen tuottamaan asiantuntemukseen, varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin, opettajien oman opetusalan ydinainekseen ja koulutusten keskeisimpien ydinsisältöjen välisiin yhteyksiin (taulukko 1).

Varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksen tuottaman asiantuntemuksen tulisi nojata kehityspsykologiaan, oppimisen psykologiaan, kasvatussosiologiaan, kasvatustieteeseen ja kasvatustieteelliseen ajatteluun sekä erityispedagogiikkaan ja filosofiaan, jotka mainittiin varhaiskasvatuksen ominaispiirteissä. Myös maisterinkoulutuksen tuottamassa asiantuntemuksessa tulivat samat tieteenalat esille lukuun ottamatta filosofiaa ja kasvatustiedettä. Varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksen keskeisimpiin ydinsisältöihin sisällytettiin mainitut tieteenalat lukuun ottamatta filosofiaa. Maisterin koulutuksen keskeisimpiin ydinsisäl-

TAULUKKO 1. Varhaiskasvatuksen koulutuksen tuottaman asiantuntemuksen yhteys varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin ja ydinsisältöihin.

Tieteellinen ja sisällöllinen asiantuntemus	Koulutuksen tuottama asiantuntemus		Varh.kasvatuksen keskeiset ominaispiirteet	Oman opetusalueen yhdinaines			Keskeisimmät ydinsisällöt	
	K	M		P	A	S	K	M
Asiantuntemuksen tiedepohja								
Kehityopsykologia	x	x	x	-	x	-	x	-
Oppimisen psykologia	x	x	x	-	x	-	x	-
Filosofia, kasvatustiet.	x	-	x	-	-	-	-	-
Sosiologia/kasv.sos.	x	x	x	-	-	-	x	-
Kasvatustiede ja kasv.tiet. ajattelu	x	-	x	-	-	-	x	-
Erityispedagogiikka	x	x	-	-	-	-	x	-
Yhteiskunta- ja sosiaalityöt, sosiaalityö	-	-	-	-	-	-	x	-
Asiantuntemuksen alueet								
Lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen	x	x	x	x	-	-	x	x
Pedagogiikka, sisällöt, menetelmät	x	x	x	x	x	-	x	x
Tutkimus	x	x	-	x	x	x	x	x
Perhe	x	x	x	-	-	-	x	x
Yhteiskunnallinen tietämys, kasvatuksen ja yhteiskunnan väliset suhteet	x	x	x	x	x	-	x	-
Yhteistyö ja tiimityöskentely	x	-	-	x	x	-	x	x
Käytännön osaaminen	x	-	-	-	-	-	x	-
Kasvattajana, opettajana kehittyminen	x	x	-	x	x	-	-	-
Johtaminen, johtajuus	-	x	-	-	-	-	-	x
Kehittäminen	-	x	-	-	-	-	x	x
Suunnittelu	-	x	-	-	-	-	-	x
Erikoistuminen	-	x	-	-	-	-	-	x
Kansainvälisyys	-	x	-	-	-	-	-	x

K = varhaiskasvatuksen kandidaatti, M = varhaiskasvatuksen maisteri, P = perusopinnot, A = aineopinnot, S = syventävät opinnot

töihin opettajat katsoivat sisältyvän yhteiskunta- ja sosiaalityöiden sekä sosiaalityön, joita ei esiintynyt kandidaatin ja maisterin koulutusten tuottamassa asiantuntemuksessa eikä varhaiskasvatuksen ominaispiirteissä.

Opettajien mukaan kandidaatin ja maisterin koulutuksen tulisi tuottaa *lapsen*

kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvää asiantuntemusta, jota erityisesti syvennettäisiin maisterinkoulutuksessa. Näiden asioiden katsottiin kuuluvan varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin. Samoin kandidaatin ja maisterin koulutusten keskeisimpiin ydinsisältöihin tulisi sisällyttää lapsen kasvua ja kehitystä ja oppimista koskevia asioita.

Varhaiskasvatuksen kandidaatin ja maisterin koulutuksen tulisi tuottaa *pedagogiikan, sisältöalueiden ja menetelmien* asiantuntemusta. Varhaiskasvatukselle on ominaista omanlainen pedagogiikka, sisällöt ja menetelmät. Näitä aineksia tulisi olla perus- ja aineopinnoissa sekä kandidaatin ja maisterin koulutusten keskeisimmässä ydinsisällöissä.

Varhaiskasvatuksen kandidaatin ja maisterin koulutuksen tulisi tuottaa *tutkimuksellista osaamista ja tutkimuksen asiantuntemusta*, jota haluttiin sisällyttää opettajien oman opetusalan perus-, aine- ja syventäviin opintoihin. Kandidaatin ja maisterin koulutuksen keskeisimpiin ydinsisältöihin tulisi kytkeä tutkimusta. Sen sijaan varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin tutkimus ei kuulunut.

Kandidaatin koulutuksen tulisi tuottaa *yhteistyön ja tiimityöskentelyn* asiantuntemusta. Opettajien oman opetusalan perus- ja aineopintoihin haluttiin sisällyttää yhteistyö. Myös kandidaatin ja maisterin koulutusten keskeisimpiin ydinsisältöihin tulisi sisällyttää yhteistyötä ja tiimityöskentelyä. Sen sijaan varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin yhteistyö- ja tiimityöskentely ei liittynyt.

Kandidaatin ja maisterin koulutuksen tulisi tuottaa *perheeseen* liittyvää asiantuntemusta. Perheasioiden katsottiin kuuluvan myös varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin sekä kandidaatin ja maisterin koulutusten keskeisempiin ydinsisältöihin. Edelleen kandidaatin ja maisterin koulutusten tulisi tuottaa *yhteiskunnalliseen* tietämykseen perustuvaa asiantuntemusta. Varhaiskasvatuksen keskeisiin ominaispiirteisiin katsottiin kuuluvan yhteiskunnallinen toiminta. Samoin oman opetusalan perus- ja aineopintojen ydinainekseen sisällytettiin kasvatuksen ja yhteiskunnan välisen suhteen tarkastelua. Myös kandidaatin koulutusten keskeisimpiin ydinsisältöihin sisällytettiin yhteiskuntaa ja *kulttuuria* koskevaa ainesta.

Varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksen tulisi tuottaa *käytännön* asiantuntemusta ja osaamista, jota tulisi sisällyttää myös varhaiskasvatuksen kandidaatin koulutuksen ydinsisältöihin. Sen sijaan varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin sekä perus-, aine- ja syventäviin opintoihin käytäntö ei liittynyt.

Opettajien näkemysten mukaan kandidaatin ja maisterin koulutusten tulisi tuottaa asiantuntemusta, joka liittyy *opettajana oloon ja opettajana kehittymiseen*. Nämä asiat sisältyivät myös opettajien oman opetusalan perus- ja aineopintoihin, mutta eivät varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin eivätkä kandidaatin ja maisterin koulutuksen keskeisempiin ydinsisältöihin.

Varhaiskasvatuksen maisterin koulutuksen tulisi tuottaa asiantuntemusta *johdattamisessa ja johtajuudessa*, erimuotoisissa *suunnittelu- ja kehittämistehtävissä* sekä *kansainvälisissä* asioissa. Myös maisterin koulutusten keskeisimpiin ydinsisältöihin tulisi kuulua vastaavia asioita. Sen sijaan kyseisiä asioita ei sisällytetty varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin.

TULEVAISUUDEN ENNAKOINTIA

Tässä kirjoituksessa tavoitteena oli etsiä vastausta siihen, mitä varhaiskasvatuksen opettajat ajattelevat lähitulevaisuuden työstä, koulutuksen tuottamasta asiantuntemuksesta, varhaiskasvatuksen ominaispiirteistä ja kandidaatin ja maisterin koulutuksen keskeisimmistä ydinsisällöistä. Metatasolla tarkasteltiin varhaiskasvatuksen koulutuksen tuottaman asiantuntemuksen, varhaiskasvatuksen ominaispiirteiden, opettajien omien opetusalojen ydinsisältöjen sekä koulutuksen keskeisimpien ydinsisältöjen välisiä yhteyksiä.

Selvitys osoitti opettajien olevan yhtä mieltä siitä, että lähitulevaisuudessa varhaiskasvatuksen kandidaatit (lastentarhanopettajat) tulevat *työskentelemään* pääsääntöisesti päivähoitoalalla ja jonkin verran esiopetus-, kulttuuri- ja koulutustehtävissä. Maistereiden tehtäväalueista ei tullut esille yhtä ainoaa tehtäväaluetta, vaan useita tehtäväaloja pidettiin mahdollisina. Kuntasektori eri muodoissaan oli keskeisesti esillä molemmissa ryhmissä. Selvitys antaa aiheutta pohdita, tulisiko koulutuksessa tarkastella perinteisiä työ- ja tehtäväalueita nykyistä laajemmin ottamalla huomioon yhteiskunnan tarjoamat uudet toimintakentät. Päivähoidon kehittymistä koskevat tilastot osoittavat yksityisen päivähoidon sektorin laajenevan ja julkisen päivähoidon vähenevän. Lähitulevaisuudessa varhaiskasvatuksen osaajia saatetaan tarvita yrittäjiksi sekä työntekijöiksi yksityiselle sektorille. Koulutuksessa tulisi miettiä, missä määrin kandidaatteja ja maistereita tarvitaan virkistys-, matkailu- ja vapaa-ajan tehtäviin. Eri järjestöjen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden monimuotoiset kokeilu- ja projektitehtävät voivat tarjota myös mielenkiintoisia tehtäväalueita. Maistereita tultaneen tarvitsemaan erilaisissa viestintäteknologian, neuvonta-, kehittämis-, kokeilu-, tutkimus-, projekti-, johtamis- ynnä muissa tehtävissä. (Opetusministeriö 2004; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004.)

Selvitys osoitti, että kandidaatin ja maisterin koulutuksen tuottamaan asiantuntemukseen, varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin sekä kandidaatin koulutuksen keskeisimpiin ydinsisältöihin kuuluu *monitieteisyys*. Tulos vahvistaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esitettyä näkemystä varhaiskasvatuksen monitieteisyydestä (Stakes 2003). Tulos osoittaa myös, että erityisesti kehityspsykologialla ja oppimispsykologialla on keskeinen sija varhaiskasvatuksen asiantuntemuksessa, ominaispiirteissä ja kandidaatin koulutuksen ydinsisällöissä. Tämä on hyvin ymmärrettävää; onhan varhaiskasvatuksessa kysymys pienten lasten kehityksestä, kasvatuksesta ja opetuksesta. Psykologian vahvaan asemaan kandidaatin koulutuksessa vaikuttaa myös perinne. Varhaiskasvatuksen koulutukset ovat näihin päiviin saakka rakentuneet vahvasti kehityspsykologiselle ja psykologiselle tutkimukselle ja teorioille. Myös varhaiskasvatuksen professoreiden asiantuntemuksessa psykologialla on ollut vankka sija (Husa & Kinos 2001).

Huomioitavaa tuloksissa on se, ettei filosofiaa ja kasvatustiedettä sisällytetty maisterin koulutuksen tuottamaan asiantuntemukseen siinä määrin kuin kehitys- ja oppimispsykologiaa, sosiologiaa ja erityispedagogiikkaa. Maisterin koulu-

tuksen ydinsisältöihin sisällytettiin erityisesti yhteiskunta- ja sosiaalitieteet. On ehkä aihetta pohtia, missä määrin tulos heijastaa käsitystä maisterin koulutuksen tuottaman asiantuntemuksen erilaisesta luonteesta. Syytä on pohtia sitäkin, olisiko maisterin koulutuksen tuottamassa asiantuntijuudessa monitieteisyys tarpeen.

Tulosten mukaan sekä kandidaatin että maisterin koulutuksen tulisi tuottaa *lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen, pedagogiikkaan, sisältöihin, menetelmiin, tutkimukselliseen orientaatioon, perheen näkökulmaan, yhteiskunnalliseen tietouteen sekä opettajana kehittymiseen* liittyvää asiantuntemusta. Voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen asiantuntemukseen ja ominaispiirteisiin kuuluvat myös edellä mainitut alueet lukuun ottamatta tutkimusta ja opettajana kehittymistä. Myös varhaiskasvatusta koskevissa asiakirjoissa (Stakes 2003; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2002; Laki lasten päivähoitosta 36/1973; 304/1983) ja alan kirjoituksissa (Härkönen 2003; Karila, Kinon & Virtanen 2001) viitataan laajaan asiantuntemukseen. Tässä esiin tulleet asiantuntemusalueet ovat osittain yhdensuuntaisia varhaiskasvatuksen osaamisalueista tehdyn selvityksen kanssa (OAJ 2003).

Mielenkiintoista on se, että kandidaatin ja maisterin koulutuksen asiantuntemukseen sisällytettiin *tutkimus ja opettajana kehittyminen*. Nämä asiantuntemusalueet eivät esiintyneet OAJ:n selvityksessä. Tutkimuksen kautta varhaiskasvatuksen koulutus kiinnittyy lujasti yliopistolliseen koulutukseen ja rakentavat koulutuksellisen asiantuntemuksen tutkimukselle ja monitieteisyydelle. Se, että opettajana kehittyminen koski kummankin koulutuksen tuottamaa asiantuntemusta, on ajankohtaista. Onhan tulevien akateemisesti koulutettujen opettajien kehittymiseen viime vuosina alettu yhä enemmän kiinnittää huomiota (Heikkinen 2001; Niikko 2001; Väisänen 2001; Väisänen & Silkelä 2000).

Varhaiskasvatuksen kandidaatin ja maisterin koulutuksen asiantuntemuksen tarkastelu osoitti, että kandidaatin koulutuksen tuottamaan asiantuntemukseen sisällytettiin *käytännön osaaminen*. Maisterin koulutuksen asiantuntemukseen liitettiin taas *johtajuus, suunnittelu ja kehittäminen, kansainvälisyys sekä erikoistuminen*. Tulos viittaa paitsi koulutuksen tuottaman asiantuntemuksen eriytymiseen myös koulutettavien erilaisiin työtehtäviin ja ydinsisältöihin.

Metatarkastelu osoitti, että kandidaatin ja maisterin koulutuksen tuottaman asiantuntemuksen kuten *lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen, pedagogiikan, sisältöjen ja menetelmien sekä perheeseen* liittyvien asioiden tulisi sisältyä koulutuksen keskeisempiin ydinsisältöihin. Asiantuntemuksen ja koulutuksen ydinsisältöjen välillä vallitsee selkeä johdonmukaisuus kumpaisessakin koulutuksessa.

Johdonmukaisuus ei tullut esille kaikessa asiantuntemuksen ja koulutuksen keskeisempien ydinsisältöjen tarkastelussa. Esimerkiksi kandidaatin ja maisterin koulutuksen tuottamaa *yhteiskunnalliseen tietämykseen ja erityispedagogiikkaan* liittyvää asiantuntemusta opettajat sisällyttivät lähinnä kandidaatin koulutukseen. Koulutuksen ydinsisällöissä tulisi ottaa huomioon mainitut asiantuntemukset, jotta niille saataisiin riittävä kehittymisen mahdollisuus.

Tulokset nostavat pohdittaviksi *kulttuurisuuden, monikulttuurisuuden sekä tie-*

to- ja viestintäteknologian merkityksen. Monikulttuurisuus ilmeni kummankin koulutuksen asiantuntemuksessa ja kandidaatin koulutuksen keskeisimmissä ydinsisällöissä sekä tulevaisuuden työtehtävissä. Tieto- ja viestintäteknologiaan viittasi vain yksi vastaajista kandidaatin koulutuksen tuottamassa asiantuntemuksessa. Monikulttuurisuus sekä tieto- ja viestintäteknologia ovat jo nyt arkipäivää työelämässä. Lähitulevaisuudessa mainittujen alueiden katsotaan edellyttävän yhä suurempaa osaamista ja valmiutta (Opetusministeriö 2004; Sosiaali- ja terveysministeriö 2002). Koulutuksessa tulisikin kiinnittää näihin kysymyksiin entistä enemmän huomiota (esim. Jacobs 2001).

Pohdinnan arvoista on myös *kehityksen, kasvatuksen ja oppimisen ympäristöjen* tarkastelu, joihin viitattiin kandidaatin tuottamassa asiantuntemuksessa sekä kandidaatin ja maisterin koulutuksen ydinsisällöissä. Varhaiskasvatuksen linjauksissa (2002) ja eräissä tutkimuksissa (Niikko & Havu-Nuutinen 2004) kiinnitetään huomiota lapsen terveelliseen ja rauhalliseen sekä kehitystä ja oppimista tukevaan kasvuympäristöön. Samoin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2000) korostetaan hyvän oppimisympäristön merkitystä.

Tulosten mukaan varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin liitettiin *kokonaisvaltaisuus*, mutta tätä ei nostettu esille koulutuksen tuottamassa asiantuntemuksessa, opettajien oman opetusalan keskeisissä ydinsisällöissä eikä koulutuksen ydinsisällöissä. Koulutuksessa olisikin pohdittava varhaiskasvatukselle ominaisen kokonaisvaltaisuuden merkitystä ja sen näkyväksi tekemistä eri tavoin.

Kokonaisuudessaan opettajien käsityksiä voidaan pitää suuntaa antavina, mutta ne voivat kannustaa arvioimaan koulutuksen tuottamaa asiantuntemusta, varhaiskasvatuksen ominaispiirteitä ja kandidaatin ja maisterin koulutukselle ominaisia ja yli koulutusrajojen meneviä keskeisimpiä ydinsisältöjä. Tulokset yllyttävät kehittämään sisältöjä ja refleктоimaan sitä, miten koulutus saataisiin ajantasaisesti vastaamaan yhteiskunnan muutoksiin sekä erilaisten perheiden ja pienten lasten tarpeisiin ja miten tulevien varhaiskasvattajien asiantuntemusta voitaisiin rakentaa lujaksi, joustavaksi ja tulevaisuutta ennakoivaksi.

LÄHTEET

- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998 ja sitä koskeva muutos 327/2000.
- Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista 804/1992.
- González, J. & Wagenaar, R. 2003. Tuning educational structures in Europe. Spain. University of Deusto.
- Husa, S. & Kinon, J. 2001. Akateemisen varhaiskasvatuksen muotoutuminen. Kasvatusalan tutkimuksia 4. Turku: Painosalama.
- Heikkinen, H. L. T. 2001. Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito: narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 175.

- Härkönen, U. 2003. Mitä termit varhaiskasvatus ja esiopetus tarkoittavat? Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 86.
- Jacobs, G. M. 2001. Providing the scaffold: A model for early childhood/primary teacher preparation. *Early Childhood Education Journal* 29 (2), 125–30.
- Karjalainen, A. & Jaakkola, E. 1999. Akateemisen opetussuunnitelman kehittäminen. Oulun yliopisto. Opetuksen kehittämissyksikkö. Opetusmonisteita.
- Karjalainen, A., Lapinlampi, T., Jaakkola, E. & Alha, K. 2003. Opetussuunnitelman käsite. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) Akateeminen opetussuunnitelmatyö. Oulun yliopisto. Opetuksen kehittämissyksikkö, 25–55.
- Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuunnauksia. Juva: PS-kustannus.
- Niikko, A. 2001. Opettajaksi kehittyminen ulkoisena ja sisäisenä prosessina. Näkökulmia vaihe-, oppimis- ja sosiaalisiin teorioihin. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 71.
- Niikko, A. & Havu-Nuutinen, S. 2004. Esiopetuksen laatu. Liperin kunnan esiopetuksen arviointi 2002–2003. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- OAJ. 2003. Varhaiskasvatuksen ydinosaaminen. Opetussuunnitelmien sisältöalueiden analyysi kasvatustieteen kandidaattien ja sosionomien koulutuksista. Helsinki.
- Opetushallitus. 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki.
- Opetusministeriö. 2004. Koulutus ja tutkimus 2003–2008. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 6. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Julkaisuja 9. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. <http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/sospa/shosa/index.htx>. Luettu 12.3.2004.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Varhaiskasvatuksen jaoksen pöytäkirja 21.08.2003.
- Vokke. 2003. [Http://www.helsinki.fi/vokke](http://www.helsinki.fi/vokke). Luettu 12.3.2004.
- Väisänen, P. 2001. The attraction of the teacher's work: a comparative view on the decision to become a teacher. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita 80.
- Väisänen, P. & Silkelä, R. 2000. Luokanopettajaksi opiskelevien ammatillinen kasvu ja kehittyminen pitkäkestoisessa ohjauksessa: tutkimushankkeen teoreettisen mallin ja menetelmien kehittäminen. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita 76.